

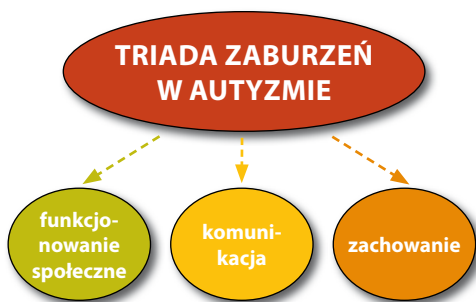
Wstęp

Autyzm oraz zespół Aspergera (ZA) to poważne **zaburzenia rozwojowe** związane z wrodzonymi lub nabytymi dysfunkcjami układu nerwowego, które ujawniają się do ukończenia przez dziecko 3. roku życia. Występują w społeczeństwach na całym świecie, lecz ich przyczyn nadal dokładnie nie poznaliśmy. Dzieci i dorośli dotknięci autyzmem lub zespołem Aspergera z wyglądu niczym się nie różnią od swoich rówieśników. Są tacy sami, a jednak inni, żyjący jakby we własnym świecie. Wydaje się, że ich umysł **nie jest przystosowany do rzeczywistości, której codziennie doświadczamy**. Mają kłopoty z komunikowaniem się, lecz zarazem przejawiają niezwykle zdolności i zainteresowania.

Autyzm i zespół Aspergera to także **wyjątkowy i szczególnie sposób bycia**. Osoby dotknięte tymi zaburzeniami mogą posiadać szczególne umiejętności – **zdolności manualne, doskonałą pamięć, oryginalne zainteresowania i szczególną wiedzę z ulubionej dziedziny**. Ich świat, w wielu przypadkach, jest niezwykle uporządkowany, pełen zależności, których zdrowe osoby często nie zauważają. Pełna miłości akceptacja, próba zrozumienia dziecka z autyzmem lub zespołem Aspergera, jego funkcjonowania fizycznego, umysłowego i duchowego sprawiają, że życie dziecka oraz najbliższych mu osób może być radosne i spełnione.

Zaburzenie rozwojowe – ma źródło w budowie i funkcjonowaniu mózgu, to wada centralnego układu nerwowego (CUN) powstała w życiu prenatalnym, podczas porodu (perinatalnym) lub w okresie postnatalnym. Do zaburzeń tego typu należą m.in. ADHD, dysleksja, zaburzenia językowe, specyficzne zaburzenia funkcji ruchowych, autyzm.

Autyzm i zespół Aspergera są całościowymi zaburzeniami rozwojowymi, tzn. dysfunkcje są obecne we wszystkich aspektach myślenia i zachowania.

Przyczyny

Badania nad ustaleniem przyczyn występowania autyzmu wciąż trwają. W hipotezach dotyczących źródeł uszkodzenia centralnego układu nerwowego, którego skutkiem są zaburzenia rozwoju, podaje się **przyczyny genetyczne i środowiskowe**. Inni upatrują ich w wieku rodziców, przebiegu ciąży, zakażeniu wirusami lub niedotlenieniu okołoporodowym. Jak dotąd nie stwierdzono z całą pewnością, co dokładnie wywołuje autyzm.

Rozwój u dzieci typowo rozwijających się (tzw. neurotypowych) przebiega względnie harmonijnie. Z biegiem czasu osiągają one kolejne etapy rozwoju psychicznego, fizycznego i społecznego. Mózg dziecka z autyzmem jest uszkodzony, a więc **jego rozwój nie przebiega prawidłowo – jest nieharmonijny i opóźniony w stosunku do rówieśników**. Pierwsze lata życia dziecka – okres od narodzin do ukończenia 3 lat – to czas, w którym dzieci typowo rozwijające się nabywają umiejętności zupełnie naturalnie, intuicyjnie i spontanicznie. Brak takiej zdolności może być oznaką, że z dzieckiem dzieje się coś niepokojącego.

Odmienne doświadczenie świata

ZMYSŁY

Osoby z autyzmem zupełnie inaczej odbierają świat – **bodźce docierające do mózgu są analizowane wybiórczo**. Niektóre kanały zmysłowe (słuch, wzrok) mogą dominować i uniemożliwiać „dostrojenie się” w ważnych momentach (np. dziecko „nie słyszy” wołania rodzica, polecenia nauczyciela).

Inne przejawy zakłóceń w zakresie odbioru wrażeń zmysłowych, które mogą (lecz nie muszą) wystąpić w całościowych zaburzeniach rozwojowych, takich jak autyzm i zespół Aspergera, to:

- **niewrażliwość na ból, chłód, nieodczuwanie głodu** – stąd możliwe liczne urazy, wychłodzenie, niedożywienie
- **nadwrażliwość w obrębie twarzy i jamy ustnej** – może powodować niechęć do przyjmowania pokarmów, nieakceptowanie pewnych smaków potraw, konsystencji, np. zup, jogurtów, keczupu, a także niechęć do zabiegów higienicznych w tej okolicy
- **odmienna wrażliwość na dotyk** – delikatny gest, jak głaskanie, przytulenie, może być odbierany jako nieprzyjemny, zetknięcie z tkaniną o pewnej fakturze może drażnić
- **wybiórcza nadwrażliwość, np. na dźwięki** – koncert, film w kinie, hałas na szkolnym korytarzu podczas przerwy, szelest, darcie kartki – mogą wydawać się groźne, uniemożliwiają skupienie się, czasem powodują atak hysterii, paniki, zasłanianie rękoma uszu, trzepotanie rękami, kołysanie
- **nadwrażliwość na światło** – stresująco może działać np. światło lamp jarzeniowych.

Zaburzenia w obrębie funkcjonowania wszystkich zmysłów mogą dotyczyć zarówno ich nadwrażliwości, jak i podwrażliwości; może także występować nadwrażliwość jednego zmysłu przy jednoczesnej podwrażliwości innego.

Wszystko to (lub niektóre z tych objawów) może uniemożliwiać dziecku skupienie uwagi. Otoczenie pełne bodźców, które dla zwykłego dziecka pozostają niezauważone, wydaje się wrogie i niebezpieczne, **może powodować lęk i frustrację**, a nawet prowadzić do **zachowań agresywnych lub autoagresywnych**. Próbą uporządkowania takiego świata i uczynienia go bardziej przewidywalnym jest dla dziecka podejmowanie **działań rutynowych**, np. porządkowanie przedmiotów według określonej zasady.

CZYTANIE UMYSŁU

Teoria umysłu to umiejętność rozpoznawania stanów umysłu innych ludzi: **wiemy, co czują, czego pragną, co wiedzą**. Pozwala to na właściwe zachowanie się w różnych sytuacjach, współodczuwanie i współdziałanie z innymi. Dzięki teorii umysłu rozumiemy żarty, wiemy, że gdy ktoś płacze, trzeba go pocieszyć, a także możemy się domyślić, że stajemy się celem ośmieszenia lub manipulacji. Dzieci z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi, niestety, najczęściej tego nie potrafią. Powoduje to, że często po prostu nie wiedzą, jak się zachować. Są zdezorientowane, przestraszone lub **zachowują się nieadekwatnie i dziwnie**, np. są obojętne, gdy komuś przydarzy się coś złego, bez ogródek wypowiadają komentarze wobec innych osób, nie wiedząc, że mogą je tym urazić. Z powodu zaburzenia teorii umysłu dzieci z autyzmem nie rozumieją też, że rodzice mogą nie wiedzieć, z jakiego powodu one płaczą. Wiąże się z tym także brak mowy niewerbalnej – dzieci cierpiące na autyzm nie pokazują, czego chcą.

ŚWIAT ZA SZKLANĄ ŚCIANĄ

Cechą, którą najczęściej określa się autyzm, jest osłabienie kontaktu ze światem zewnętrznym. Izolacja, zamknięcie w „swoim świecie”, niemożność porozumienia, a nawet ucieczka od wszelkich prób kontaktu są największym problemem dla dziecka i najbliższych mu osób. Wiele dzieci z autyzmem w mniejszym lub większym stopniu nawiązuje kontakt z najbliższymi. Osoby z zespołem Aspergera porozumiewają się bez większych trudności, choć często ich wypowiedzi brzmią dziwnie i nieadekwatnie do sytuacji. Bardzo elokwentne komunikaty i nieumiejętność dostosowania języka do rówieśników powodują zwiększenie dystansu między dzieckiem z ZA i jego grupą rówieśniczą.

Dziecko z autyzmem lub zespołem Aspergera ma silną potrzebę bliskości, miłości, zainteresowania ze strony otoczenia, zaakceptowania go takim, jakie jest. Chce się porozumieć, być blisko innych, bawić się, jednak mózg nie „podpowiada” mu, w jaki sposób powinno to zrobić: jak rozpocząć rozmowę, jak nawiązać kontakt, na czym polega zabawa z innymi. Jest to źródłem ogromnej frustracji i powoduje wycofanie, zamknięcie się w sobie i unikanie kontaktu.

UCZENIE SIĘ

Wśród osób z autyzmem są zarówno te, których poziom funkcji poznawczych mieści się w normie intelektualnej (a nawet ją przekracza!), jak i te, którym towarzyszy upośledzenie umysłowe w różnym stopniu.

Pamiętajmy jednak o tym, że mózg jest niezwykle plastyczny – mimo uszkodzeń CUN nadal są możliwe uczenie się i rozwój.

O mózgu i jego funkcjach czytaj w książkach: *Mózg, Pamięć doskonała, Zdolne dziecko. Rozwój inteligencji, Trening umysłu.*

Uczenie nowych umiejętności

Jest wiele czynników, które utrudniają dzieciom z autyzmem naukę, jak choćby fakt, że spontanicznie nie naśladowują. Dużą przeszkodą jest problem ze skupieniem uwagi na tym, co ważne, oraz dziwne zachowania – stymulacje. Z tego powodu wydaje się czasem, że dzieci te nie mają szans na podjęcie edukacji. To nieprawda! Odpowiednie metody nauczania i dostosowane otoczenie umożliwiają większości dzieci z autyzmem pójście do przedszkola, naukę w szkole. Dziecko z autyzmem, które **nabywa nową umiejętność, odnosi wielki sukces i doświadcza satysfakcji!**

Jak rozpoznać, czy dziecko ma autyzm?

Diagnozowanie autyzmu i zespołu Aspergera opiera się na kryteriach diagnostycznych opisanych w dwóch źródłach:

- ICD-10 – Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych opracowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO)
- DSM-IV – klasyfikacja zaburzeń psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

DZIECI TYPOWO ROZWIJAJĄCE SIĘ

Okres życia	Zachowanie
ok. 6 tygodni	odpowiadanie uśmiechem na uśmiech
ok. 6-8 tygodni	kontakt wzrokowy
8 miesięcy	rozdzielanie twarzy
9-15 miesięcy	podążanie za gestem, reakcja na własne imię
10 miesięcy	wskazywanie przedmiotów, dzielenie się uwagą
16-18 miesięcy	zabawa w udawanie czynności
18 miesięcy	wspólne pole uwagi, dziecko na widok nieznanego zjawiska patrzy na twarz rodzica – odczytuje jego reakcję

Niepokojące symptomy można zauważyć u dziecka już w 1. roku życia, zazwyczaj ujawniają się one, zanim skończy 3 lata. To brak reakcji lub zachowań, które wskazują na prawidłowy rozwój społeczny,

ny, a które zdrowe niemowlę lub małe dziecko przejawia zupełnie naturalnie.

DZIECI Z RYZYKA ZABURZEŃ AUTYSTYCZNYCH

- niemowlę nie patrzy na rodzica
- obserwuje częściej przedmioty niż ludzi
- nie podaje zabawki
- nie wskazuje przedmiotów, osób
- bawi się w samotności
- nie reaguje na wołanie go po imieniu.

Szybka diagnoza i terapia to większe szanse na poprawę funkcjonowania i osiągnięcie przez dziecko samodzielności:

- **plastyczność mózgu** – mózg małych dzieci nieustannie kształtuje się, tworzą się połączenia nerwowe
- **krótka historia uczenia** – im dłużej dziecko nie otrzymuje właściwego wsparcia w uczeniu się i zachowaniu, tym bardziej utrwala się jego własne, nie zawsze prawidłowe, schematy działania, np. stymulacje, autoagresja.

Typowe objawy autyzmu mieszczą się w trzech grupach:

1. Ograniczona zdolność do tworzenia relacji z innymi ludźmi, ograniczone lub nieprawidłowe uczestniczenie w interakcjach społecznych.
2. Nieumiejętność komunikowania się lub niewłaściwe sposoby wyrażania swoich potrzeb.
3. Schematyczne zachowanie oraz ograniczony repertuar zainteresowań i aktywności.